

ונראה שלזה בא הרמז שמבדילין בעולת העוף – היינו שצריך שיהא הראש שבו עלתה המחשבה, נבדל מן הגוף שבו הלב. וגם בעולת בהמה... ועל כן, הא דמבדילין בעולת העוף הוא הרמז שצריך שהמחשבה הרעה לא תחדור לתוך הלב.

אבל בחטאת העוף אינו מבדיל; שהחטאת באה על השוגגין שהיו בלי ידיעה שמשכנה במוח, ולזה צריך כפרה מחמת שמעשיו היו נפרדין ממחשבתו – כי כל מעשה האדם צריך להיות על פי הוראת השכל, והעושה מעשיו בלי הוראת השכל, ממציאים לו חטא בשגגה. וזהו הענין שכל השוגגים צריכים כפרה, שאלמלי היו מעשיו תמיד עפ"י הוראת השכל, לא היה מזדמן לפניו חטא אשר יחטא בו, על כן אין מבדילין בחטאת העוף. ודוקא בחטאת בהמה שאין השחיטה כשרה בסימן אחד, מוכרח להבדיל, דאי לאו הכי לא היה מפיך חיותא, אבל עוף דמפיך חיותא בסימן אחד ונכשרה המליקה, שוב אין מבדילין – להורות שצריך שהלב יתנהג על פי הוראת השכל.

ואף שבין המביאים חטאת העוף נמצא גם שבועת העדות, שמביאין על הזדון כבשגגה (ככפ"ב דכריתות). מכל מקום כל המנויים כאן, כתוב בהם 'ונעלם'. ואפשר שזה טעמו של ר' אליעזר בר' שמעון שאמר 'שמעתי שמבדילין בחטאת העוף, ומאי 'לא יבדיל' – אין צריך להבדיל, משום שמדייק כן משבועת העדות וסובר שבא ללמד על הכלל כולו, ולשיטתו לא נאמר אלא ציווי להבדיל בעולה (שם משמואל ויקרא תרע"ה).

דף טז

תאמר בעולה ששינה את שמה לדבר שכולו היתר – וגם דם החטאת המגיע למזבח ואינו מותר לאדם, אין בו מעילה כשאר דם הקדשים שמיעטוהו מדין מעילה כדלעיל מו.

מדלא קאמר ליה הכי שמע מינה נחית ר' אליעזר לטעמיה דר' יהושע, דאמר רב אדא בר אהבה אומר היה ר' יהושע עולת העוף... נמשכת ונעשית חטאת העוף... כך היא הצעה של משנה כולה. רב אשי אמר... – לכאורה משמע שדברי רב אדא בר אהבה יכולים להתפרש בשני אופנים: אופן אחד (כך היא הצעה של משנה כולה) – כל שינה במעשה ובמקום ובמחשבה, מושכו למה שחשב עליו, בין עולה לשם חטאת ובין חטאת לשם עולה. אופן שני פרש רב אשי – דוקא בעולה לשם חטאת, שטרם שלמה עבודת עולה, שלמה עבודת חטאת – בסימן אחד (כפרש"י). בזה בלבד אמר ר' יהושע שנמשך ונעתק.

ולפי שני האופנים הללו מובן מדוע לא הקשה רבי אליעזר מאשם שעשאו בשינוי בעלים – לא מיבעיא לפירוש רב אשי, שאין שייך למשוך אלא בעולת העוף שעשאה כחטאת, אלא אף לפירוש הראשון אין שייך למשוך אלא כאשר שינה את מעשה הקרבן לאותו קרבן שאליו הוא נמשך, כגון חטאת לשם עולה כמעשה עולה ולמעלה, אבל אשם ששחטו בשינוי בעלים, אמנם עשה בו שינוי מעשה, אך אין זה שינוי הכשר בשלמים הלכך אינו מושכו אליו.

ומבואר לפי זה שדברי רבא **'נחית ר"א לטעמיה דר"י'** אינם מחייבים לפרש כמסקנת רב אשי. ואולם מרש"י משמע קצת שאנו נצרכים לדברי רב אשי כדי לפרש מדוע לא הקשה ר"א משינוי בעלים. וצריך באור מה הכריחו לפרש כן, כנגד המשמעות הפשוטה לכאורה.

[ואין לומר שאם עשאו לאשם לשם אדם שנדר שלמים, הרי זה שינוי מעשה המושכו לשלמים – שהרי גם אם נאמר שיימשך לשלמים הלא ישאר הפסול דשינוי בעלים, מבעלי שלמים זה לבעלי שלמים השני, ואין כאן שינוי שהוא מתכשר במה שאנו מושכים אליו].

ונראה שרש"י סבר דאליבא דאמת דברי רב אדא בר אהבה אינם מתפרשים אלא כרב אשי, ומה שאמרו 'כך הצעה...' – היינו דחיה בעלמא שמהמשנה אין להוכיח מידי, שמא חולק בשני האופנים, אולם לפי האמת אין סברא לומר שחולק בכל שינוי רק מעולה לחטאת. וכן משמע מדברי רש"י לעיל (סו: ד"ה אלא), שדברי רב אדא מתפרשים רק כסברת ר"א ולא באופן אחר.

'עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, כיון שמלק בה סימן אחד נמשכת ונעשית חטאת העוף' – לפי זה יש לפרש דברי ר' אליעזר במשנה לר' יהושע כך: קדשי קדשים ששחטן בדרום ושחטן לשם שלמים לדבריה היה בדין שיימשכו וייעשו שלמים. אלא שאם כן אין מובן תירוצו של ר' יהושע שכן שינה את שמם לדבר שיש בו איסור והיתר – מה בכך, עדיין נאמר שיימשכו להיות שלמים. וצריך לומר שודאי אין שייך ענין זה שיימשכו לקרבן אחר אלא בקנים (וע' בתוס' שנתנו טעם בדבר), אלא שבתחילה לא סבר ר' אליעזר טעם זה בדברי ר' יהושע, ולכך הקשה לו משלמים. ור' יהושע השיבו לפי דעתו – שכן דרך התנאים, להשיב תשובה לשואל לפי דעתו (קרוב לזה בחדושי הנצי"ב, ע"ש).

– יש לראות מקור שיטתו של ר' יהושע, בדברי הכתוב (ויקרא ה,י): **ואת השני יעשה עלה כמשפט –** הא אם נעשית שלא כמשפט, נמשכת מעולה ונעשית חטאת (עפ"י משך חכמה ויקרא שם. עוד בענין יכולת הכהן לשנותו מקדושה לקדושה, ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב כה, ט).

'כיון דהא הכשירה בסימן אחד והא הכשירה בשני סימנין, ועולת העוף למטה ליתא, כיון דמלק בה סימן אחד, נמשכת ונעשית חטאת העוף' – מרש"י משמע שהטעם הוא כיון שמליקת עולה בשני סימנים ושל חטאת בסימן אחד, הרי כשעשה סימן אחד כמעשה החטאת ולשם חטאת ובמקום החטאת, חל שם חטאת קודם שחל שם עולה פסולה, שהרי לא נגמרה עבודת העולה אלא בשני סימנים. ואולם בתוס' (ד"ה ועולת – בפרוש הר' היים) משמע שאין הטעם תלוי בהקדמה, אלא מה שאמרו 'הא הכשירה בסימן אחד...' הוא רק סיבה למעשה נוסף שהוא פסול בעולה וכשר בחטאת, בצירוף שינוי המקום – שעל ידי כך נמשך מזה לזה.

ונראה נפקא מינה לדינא בין הטעמים; עולת העוף שעשאה למטה לשם חטאת וחתך שני סימנים ושהה בין סימן לסימן, ולא חתך רוב בשר [כמ"ד דמעכב] עד לאחר הסימן השני; – לפי רש"י, חלה מליקת עולה פסולה, שהרי אין חל הכשר חטאת אלא אחר חיתוך הבשר. ולתוס', לפי הדעה המכשירה בחותך שני סימנים בחטאת העוף (ראבר"ש. וברמב"ם משמע שאם לא הבדיל לגמרי, אף לחכמים כשר) – הרי יש כאן מעשה הפסול בעולה משום שהיה [כמאן דאמר שהיה פוסלת] שהוא כשר בחטאת. אך יש לעיין שמא גם בחטאת הוא פסול, שהרי שהה לפני שחתך רוב בשר. וצריך בירור. (וע"ע בענינים אלו בחזו"א יז, יב-טו ובשפת אמת).

(ע"ב) 'תא שמע, חטאת לזו ועולה לזו... תימשוך ותהוי חטאת העוף... תא שמע... תימשוך...' – לכאורה תמוה מה מקשה, אימתי אמרו שנמשכת ונעשית חטאת – באופן שעקר שמה ממנה, שעשאה בפירוש לשם חטאת, אבל במשניות דקנים שהכהן לא נמלך וסבור שהיא חטאת, הרי זו עקירה בטעות (ע' במנחות מט), והרי זה כעולת העוף שעשאה למטה לשם עולת העוף, שפסולה. ונראה שזה שעקירה בטעות אינה נחשבת עקירה, זהו משום 'סתמא לשמה', וכיון שמחשבתו בטעות אינה מחשבה, הרי קדשים סתמן לשמן הם עומדים, לכך כשר. אבל כאן סתמא לאו לשמה קיימא כאשר עושה אותה למטה, אדרבה, כשנעשית למטה סתמה לחטאת עומדת, שהרי אם עושה אותה למטה לשם חטאת – חטאת היא, ואם לעולה – הרי היא פסולה.

ועוד זאת יש לומר, מה טעם אמרו חכמים עקירה בטעות אינה עקירה – כי אומדים דעתו שאילו היה יודע מה הוא, היה עושה לשמו, וכאן אילו ידע מתחילה שהיא עולה, היה עושה למעלה, אך עתה שעשאה למטה, הרי אם תשאר עולה תהא פסולה, ואם תמשך ותנתק לחטאת תהא כשרה, אם כן ודאי טוב לו שתשאר במחשבתו שחשב בה ותיעשה חטאת, ולא תהא עולה ותיפסל. הלכך בזה גם מחשבה בטעות מחשבה היא, שעל ידה היא מתכשרת.

וכיון שכך, לפי מסקנת הסוגיא שמודה ר' יהושע שעולה שעשאה כחטאת אינה עולה לבעלים לחובה, אם כן, אף אם תשאיר את מחשבתו לשם חטאת – חטאת פסולה היא, שוב חוזר הדבר לעקירה בטעות כבכל מקום, ואין כאן עקירה. ויוצא אם כן שבכל האופנים הללו שבמשניות במסכת קנים – מועלים בהם, כיון שעל ידי טעות נעקרו. [וכן לפי התירוץ הראשון בגמרא, כיון שגם כשמולקן לשם חטאת – פסולין, אם כן סתמן לשמן הם עומדים ואין כאן עקירה] (אור שמח הל' פסולי המוקדשין ז,ו).
ע' גם ב'קרבן אורה' שהעיר על השוואת הגמרא, וכתב 'יש ליישב'.

*

'... קינים תעשה את התיבה' – היינו שלא תשתכר, רק תהא בישוב הדעת, כי קנים הוא חדרים, כמו מי שיש לו חדרים הרבה צריך שיהיה לו ישוב הדעת לידע מקום כל חדר ותשמיו. וגם מסכת קנים מורה על זה, ולכן מי שאין לו ישוב הדעת ולב טהור, אינו מבין לאמיתם את עומק דברי תורה הנמצא במסכת קנים' (מתוך מי השילוח ח"א פר' נח).

'... והנה באתי עד הלום לפרש בעזרת אבינו שבשמים, מסכת קינין החמורה שבחמורות שבכל הש"ס, בפירוש מספיק מזוקק שבעתיים, אשר עד הנה לא זכיתי לראות עוד על מסכת זו פירוש שלם אשר יפלש כל סתרי תעלומותיו. וביחוד מאן גבר ומאן גבר למשרי כל קטרין בשלש משניות אלו האחרונות... שמעו גם בעלי תריסי התורה – וירגזון, חיל אחז יושבי גזית מדרשות, כי גם דדלו דיילי גם בהון נפל סתר פתר, כי גם שרים עצרו במילין, ולוחמי מלחמת התורה כף ישימו לפיהם, יודו ולא בושו, כי בסלע המחלקות הזה, הנה קהה הברזל חרבותם, כי סגור ומסוגר המסכת זאת כעיר בצורה, וכבריה ארמון נצורה, וסובו ורובו בעלי חיצים, וישיבו חרבותם אל נדנה...'. (מתוך דברי סיום של הג"ר ישראל לפשיץ, לפירושו 'תפארת ישראל' קינין).

דפים סז – סח

כללים ושיטות

מבוא ומעט כללים לעניני קינין המבוארים בסוגיא

א. קרבנות העוף אינם אלא שנים: חטאת ועולה. החטאת – לעולם אינה באה אלא בחובה. והעולה – פעמים חובה ופעמים נדבה.